

ספר

הלכות קטנות

להרא "ש ז"ל

(מנחות)

הלכות תפילין

סימן א

א (מנחות דף כח א) ארבע פרשיות של תפילין מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכבן:

גמ' [שם דף לד א] פשיטא אמר רב יהודה אמר רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא אלא לאידך דרב יהודה דאמר כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה :

סימן ב

ב [שם ע"ב] ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. בשמע ובוהיה אם שמוע כתב לטטפת חסר שני וי"ן. ובוהיה כי יביאך כתיב לטוטפת אבל בין פ"ה לתי"ו לא כתיב וי"ו. וקשה דהיכי משמע דאין לומר גורעין ומוסיפין ודורשין ושקלינן לוי"ו דבין טי"ת לטי"ת ושדינן לה בין פ"ה לתי"ו. דלא אשכחן אלא בתחילת התיבה. דבפ' ב' דזבחים (דף כה א) דרשינן ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וכן בפרק יש נוחלין (דף קיא ב) ונתתם את נחלתו לשארו דרשינן את נחלת שארו לו אבל באמצע תיבה לא וכן פרש"י פרק הזהב (דף נד ב) גבי הא

דשקלינן וי"ו דויספ ושדינן ליה אחמישיתו והוי חמישותיו בב' ווי"ן.
 ופריך אי הכי גבי קדש נמי כתיב ויספ חמישית. ומשני דכי שקלת לוי"ו
 דויספ ושדית אחמישית ה"ל חמישיתו ופירש"י וא"ת ולוקמה באמצע
 התיבה ולהוי חמישיות אלא ודאי אמר הכי אלא בתחילת התיבה או
 בסופה ופר"ת דדריש וי"ו למ"ד דולטוטפת דאפילו מאן דלא דריש וי"ו.
 וי"ו למ"ד דריש. והכי אמר בפרק הערל (דף עב ב) גבי והנותר אפי' למאן
 דלא דריש וי"ו וי"ו וה"א דריש. ולשון טוטפות פי' ר"י לשון תכשיט
 הנתון על הראש אצל המצח. כמו טוטפת וסרביטין דפרק במה אשה (דף
 נו א) שהוא כלילא המקפת את הראש. א"נ נקרא טוטפת ע"ש שנתון
 בראש בין העינים כמו שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מטייפין (מגילה יד
 ב) ותפילין לשון פלילה שהוא אות והוכחה לכל רואינו ששכינה שרויה
 עלינו כדאמר (לקמן סימן יב) וראו כל עמי הארץ וגו' אלו תפילין
 שבראש:

[שם] ת"ר יכול יכתבם בד' עורות ויניחם בד' בתים בד' עורות ת"ל
 ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך לא שנים וג' זכרונות. הא כיצד
 כותבן על ד' עורות [ומניחן] בארבע בתים + בעור אחד. ואם כתבן בעור
 אחד והניחם בד' בתים יצא. וצריך שיתן ריוח ביניהם דברי רבי (מאיר).
 וחכמים אומרים אין צריך. ושויין שנותן חוט ומשיחה בין כל אחד ואחד.
 ואם אין חריצן ניכר פסולות. פי' ושויין שנותן חוט וכו' אע"ג דרבנן אמרי
 דא"צ ריוח ביניהם מודו דאם כתבן בעור אחד שצריך להעביר חוט או
 משיחה שבין (ס"א בין) בית לבית. ויש שעושין כן אפילו כשהן כתובין
 בד' עורות ואמרי דארישא נמי קאי כשכתבן בד' עורות. אבל לשון ושויין
 משמע שקאי אמאי שנחלקו בו. ואם אין חריצן ניכר מילתא באפי
 נפשיה הוא שבכל תפילין צריך שיהא חריץ שבין בית לבית ניכר
 מבחוץ. גרסי' במכילתא והיו לאות על ידך בד' מקומות מזכיר פרשת
 תפילין קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות
 תפילין ד' פרשיות של יד הן כרך אחד. ושל ראש הן ד' טוטפות. קדש

והיה כי יבאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן
הרי אלו יגנזו:

[שם] ת"ר כיצד כותבן תפילין של יד כותבן בעור א' ומניחן בבית אחד
ואם כתבן בד' עורות והניחן בבית אחד יצא. וצריך לדבק שנאמר והיה
לך לאות כשם שאות אחד בחוץ כך אות אחד בפנים דברי רבי יהודה.
רבי יוסי אומר אינו צריך א"ל ר' יוסי ומודי ליה ר' יהודה ברבי שאם
אין לו תפילין של יד ויש לו שתים של ראש שטולה עור על אחד מהן
ומניחן. מודה היינו פלוגתייהו. אמר רבא מדברי רבי יוסי חזר בו רבי
יהודה. טולה והאמרת שלח רבי חנינא משום רבי יוחנן תפילין של יד
עושין אותן של ראש ושל ראש אין עושין אותן של יד לפי שאין מורידין
מקדושה חמורה לקדושה קלה. הב"ע בחדתתא ולמאן דאמר הזמנה
מילתא היא דאתני עליה מעיקרא :

סימן ג

ג (מנחות דף מב ב) ת"ר ציפן בזהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה
פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עבד לשמן. רשב"ג אומר
אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדם לשמן. ובהלכות ס"ת (סי' ג)
כתבתי דהלכה כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן. הלכך הקלף והרצועו'
והבתים כולן צריכין עיבוד לשמן ופירשתי למעלה דין העיבוד וצריך
שיאמר שכותב לשמה. והאזכרות יכתוב לשם קדושת השם. ותפילין
נכתבין על הקלף במקום בשר [וקולפים שלנו נקראים קלף וכותבין
במקום בשר] ואין תולין בתפילין לפי שצריך לכותבן כסדרן. תני רב
חיננא בר רבא מפשרוניה ס"ת ותפילין ומזוזות שכתבן מין ישרפו ותני
חדא יגנזו. מסור לאנסין עבד עובד כוכבים אשה כותי קטן וישראל
מומר לעבודת כוכבים פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו
בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה :

סימן ד

ד גרסינן בפ' ח' שרצים (דף קח א) ת"ר כותבין תפילין ע"ג עור בהמה טהורה וע"ג עור חיה טהורה ועל גבי נבילות וטריפות שלהן. ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן. אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה וא"צ לומר נבילות וטריפות שלהן ואין נכרכות בשערן ואין נתפרות בגידן :

סימן ה

ה (מנחות דף לד ב) ת"ר כיצד סודרן קדש והיה כי יביאך מימין. שמע והיה אם שמוע משמאל. והא תניא איפכא. ל"ק כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח. והקורא קורא כסדרן פרש"י כסדר שהן כתובים מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר. הילכך (כי) הא דקתני קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע. וקשה לר"ת אמאי פלגינהו לקרות שתים הראשונות מימין ושתים האחרונות משמאל הל"ל הראשונות מימין וכל האחרונות משמאל או איפכא ג' ראשונות מימין ורביעי' משמאל כמו גבי נר מערבי דפרק שתי הלחם (דף צח ב) דיליף דנרות של מנורה מזרח ומערב מונחים מדכתיב בנר מערבי לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה'. ולא קאמר דחצי הנרות לפני ה' וחצי האחרים לצד מזרח אלא רק האחת דקרי נר מערבי ויש לדחות לפי שהתפילין מונחים באמצע הראש ושתים פרשיות מימין האדם ושתים משמאלו. ומפרש ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין של קורא ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים. והשתא ניחא מה שחלקו שתים שתים. וכן פר"ח ז"ל בסנהדרין (דף פט ב) כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול כגון

קדש ושמע. וכן פי' רב האי. והיה נותן סימן הוויות להדדי. וכן פי' רב שרירא גאון ונתן סימן שי"ן של קדש ושי"ן של שמע אצל שיני"ן של דפוס. וכן בתשובת הגאונים שכתב רבינו יוסף ט"ע והא דקאמר והקורא קורא כסדרן לא כסדר הכתובין בתורה קאמר אלא מפרש ר"ת דהוא סיום הברייתא דכיצד סדרן. ולפי שתירץ התלמוד כאן לימינו של קורא כאן לימינו של מניח ולא פי' איזו נעמיד בקורא ואיזו נעמיד במניח חזר ופי' והקורא קורא כסדר הכתוב בברייתא ראשונה קדש והיה כי יביאך בימינו שמע והיה אם שמוע בשמאלו. ובהלכות הרי"ף אין כתוב והקורא קורא כסדרן. ובשמושא רבא שהוא תיקון תפילין קדמוניות כתוב כסדר רש"י. וז"ל ומשוי פרשתא דקדש מימינא בביתא קמא ופרשתא דסמיד ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא. ופרשת שמע בשלישית. והיה אם שמוע ברביעית. ובמכילתא משמע כפי' רש"י בפרשת והיה כי יביאך בארבע מקומות הזכיר פרשת תפילין קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ד' פרשיות וכו'. והדר תני כותבן כסדרן ואם כותבן שלא כסדרן הרי אלו יגנזו משמע כסדר ששנאן ברישא וצריך לפרש דבכתיבת הסופר קאמר שיכתבם כסדר שהם כתובים בתורה ולא על הנחתם בבתים. ובתפילין של יד שהם בעור אחד יניח חלק לפרשת והיה אם שמוע עד שיכתוב פרשת שמע:

ולפי שנחלקו בדבר זה גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח שם ב' תפילין וכן בזרוע ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שני זוגי תפילין ויניח שניהם. ויכוין בשעת הנחתן באותן שהן כתובין כתקנן בהן אני יוצא ידי חובתי ושאר הן כרצועה בעלמא. ואין כאן בל תוסיף אלא בעושה ה' בתים. ולא יניח שני הזוגין בכיס אחד. דאחד מן הזוגין חול הוה ואסור לתתן בכיס של תפילין. אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס וכיס שלא יחליפם:

סימן ו

ו [שם] אמר רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות. אמר אביי ולא אמרן [שם לה א] אלא גווייתא לברייתא וברייתא לגווייתא. אבל גווייתא לגווייתא וברייתא לברייתא לית לן בה וליתא לדאביי דל"ש הכי ול"ש הכי פסולה :

סימן ז

ז [שם] ואמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלמ"מ אמר אביי מעברתא דתפילין הלמ"מ תיתורא הוא עור הנכפל למטה לכסות פי הבתים והוא בית מושבן של תפילין ונראה כעין דף של גשר. ומתוך לשון רש"י משמע שהבתים והתיתורא מעור אחד. והעולם לא נהגו כן לפי שעור הבתים דק. ולוקחים עור עב וחזק וכופלים אותו לשנים ועושין נקב מרובע בכפל העליון ומכניסין בו הבתים. והכפל התחתון מכסה את פי הבתים. מעברתא היינו כשכופלין אותו העור חותכים ממנו בצד השלם משני צדדין ומניח בו באמצע להכניס בו הרצועות. ונקרא מעברתא על שם שהרצועות עוברות בתוכו. ואינן קבועות בו אלא ממשיכן ומעבירם מצד זה לזה. ובערוך בערך מעבר כתב מעברתא היא תיתורא. וכן גשרים נקראים מעברתא ותיתורא. ובתפילין הוא מקום שמכניסין בו הרצועות ונקראת מעברתא דתפילין ולא בעי למימר דתרוייהו חדא מילתא [צ"ל דהא חשיב] דלא חשיב להו בגמרא בתרתיה. אלא משום דמחברי אהדדי חשיב להו כחדא. וי"מ מעברתא היא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על התפילין של יד וכן נהגו האידנא. ואפילו אין פירוש של מעברתא רצועה קטנה. מכל מקום אין התפילין נפסלין משום בית החיצון שאין רואה את האויר בכה"ג אא"כ חבר להן בית אחר. וטעמא דציפן זהב פסולין משום דבעינן שיהו מצופין בעור בהמה

טהורה. דומיא דטלה עליהן עור בהמה טמאה. ועוד דאין רואה את האויר לא שייך אלא בתפילין של ראש שהן ארבע בתים ושינה א' מהבתים ממקומו אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא. וכן נמצא בתשובת הגאונים :

סימן ח

ח (שם) ואמר אביי שי"ן של תפילין הלמ"מ. וצריך שיגיע חריץ למקום התפר. ורב דימי מנהרדעא אמר כיון דמינכר תו לא צריך. כתב בשמושא רבא צורתא דשי"ן דימינא דמניח תלתא רישי. ובשמאל ארבע רישי. ואי אפיך לית לן בה. ועוד כתב שם שנותנין על קלף הפרשיות קלף אחר וכורכו בו. ושמא בשל יד קאמר. אם כתבן בארבע עורות איכא למאן דאמר צריך לדבק. והרמב"ם ז"ל כתב שכורכין את הפרשיות במטלית. ועוד כתוב שם אמר אביי אי כתבינהו אגויל שפיר דמי וכן הלכה. וא"א לומר כן דאמר בפ' המוציא יין (דף עט ב) [תפילין] אגויל מי כתבינן עוד כתוב שם בתיקון של תפילין שעושין אותן רחבים ב' אצבעות ואי עבדינהו טפי שפיר דמי ואי פחת לא מיפסלי בהכי. וצריך שיגיע חריץ למקום התפר. פירוש חריץ של שי"ן למטה יגיע עד מקום התפר. ורש"י פירש צריך שיגיע חריץ של הבדלת הבתים עד מקום התפר. ופירושו נראה מדאמר של שי"ן ולא אמר של תיתורא. ונהגו כשני הפי' להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה וחומרא כאביי ודלא כרב דימי. אמר אביי האי קילפא צריך למיבדקיה דלמא אית ביה ריעותא ובעינן כתיבה תמה וליכא. רב דימי מנהרדעא אמר לא צריכא דקולמסא בדיק ליה וכן הלכה וה"נ אמר' בהעור והרוטב (דף קיט ב) כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב:

א"ר יצחק רצועות שחורות הלמ"מ. והא תניא תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין לבנות בין שחורות בין ירוקות. ואדומות לא יעשה משום גנאי וד"א. לא קשיא כאן מבפנים כאן מבחוץ. מבפנים מאי גנאי וד"א איכא זימנין דמתהפכי ליה. יש שעושין בתים של תפילין מעור לבן דלא נאמר אסורות אלא ברצועות ומכל מקום נוי תפילין הוא שיהא הכל שחור:

סימן ט

ט [מנחות לה א ע"ש] תניא תפילין מרובעות הלמ"מ אמר רבה בתפרן ובאלכסון. נימא תנינא להא דתנו רבנן העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בו מצוה. אמר רב פפא מתניתא דעבידא כאמגוזא. פירוש עגולים מכל צד כאגוז והיינו נמי דקאמר סכנה שאם ידחוף ראשו בקורה יכנסו בתוך ראשו אבל אם הם רחבים למטה אף על פי שאין להם זווית כשרים קמשמע לן דצריכים להיות מרובעים כגון ארבע בתים של ראש שיכוין שיהו מרובעים דפוסות של ד' הבתים וכן דפוס של יד שיהא מרובע אלא אפילו התפירה שהוא תופר יחד שני כפלין של התיתורא תהיה מרובעת. ולא תימא אפילו ארוכה וקצרה רק שיהו לה ארבע זוויות קמ"ל. ובאלכסון דבעינן שיהו מרובעים מכל צד שיהא להן אלכסון שאמרו חכמים (ערובין דף נז א) כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא. וכמו שהתפירה צריכה להיות [מרובעת גם צריכה להיות] התיתורא עצמה מרובעת. ולכך מקצרים בליטת הכפל מקום שהרצועה עוברת בו דהיינו מעברתא. וחותרין אותו משני צדדין שלא תהיה המעברתא רחבה כמו התיתורא כדי שיהיה ניכר ריבוע [של] התיתורא שהוא מושב התפילין ורש"י פירש תפילין מרובעות הבתים מרובעים ובתפרן פי' ישמור בתפירתן את ריבוען שלא ימשוך חוט [התפירה] יותר מדאי כדי שלא יכווצו ויקצר רחבן. משמע מתוך פירושו שעיקר הריבוע

על הבתים ומושבן. ונהגו לרבע גם התפירה ותופרן סמוך לבתים כדי שיהיו מהודקים יחד הבתים ומשיירים מן התיתורא סביב התפירה ויש שתופרין יחד שתי כפילות של התיתורא בשפתה כדרך תופרי בגדים מבלי שיור כלל חוץ לתפירה ולפי זה ריבוע התפירה והתיתורא הכל אחד הוא. ואפשר שרש"י סובר כן ולכך לא הזכיר ריבוע בתפירה אלא הזכיר שלא יתקלקל רחבו ע"י התפירה. דכיון שהתפירה היא בשפה אם ימשוך החוט יותר מדאי יקלקל רחבו ע"י התפירה כיון שהתפירה היא בשפה ובירושלמי דפ"ק דמגילה כורכן בשערן ותופרן בגידן וכשהוא תופר יהא תופר בתפירה הזאת בסתם משמע כדרך כל תופרי בגדים שתופרים בשפת הבגדים זה לזה ונראה יותר טוב כמו שנוהגים לתפור סמוך לבתים ולשייר מן התיתורא חוץ לתפירה שמתוך זה יהיו הבתים מהודקים יפה וכל הריבוע נשמר יפה :

סימן י

י (שם) אמר רב הונא תפילין כ"ז שטבלן קיימת כשרה. ורב חסדא אמר נפסק שתים כשרה שלש פסולה בערוך פירש טבלן היינו עור הבתים שהיא כטבלא מרובעת. אמר רבא הא דאמרן שתים כשרה לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה פסולה. וזה כנגד זה לא אמרן אלא בחדתתא אבל בעתיקתא לית לן בה. א"ל אביי לרב יוסף ה"ד בחדתתא וה"ד עתיקתא א"ל כל היכא דמיתלא בשלחא והדר חלים עתיקתא. אינך חדתתא. [דף לה ב] א"נ היכא דמיתלא במיתנא אתיא אבתריה חדתתא. אינך עתיקתא. טבלן היינו עור של הבתים. וזה שלא כנגד זה היינו שנפסק עור בית אחד והאחד שלם והשלישי נפסק :

סימן יא

יא אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילין א"ל מהו
 למיקטריה א"ל וקשרתם שתהא קשירה תמה. פירש"י ואם יש קשר
 אחד ברצועה מלבד קשר שקושרין בראש תו לא הוי קשירה תמה.
 לישנא אחרינא רצועה שלימה ולא קשורה. א"ל רב אחא בריה דרב יוסף
 לרב אשי מהו למיתפרינהו ועיולי תופרן לגיו א"ל ל פוק חזי מאי עמא
 דבר. רש"י פירש לאיסורא ור"ת פירש להיתרא כי ההוא דפ"ק דעירובין
 (דף יד ב) גבי הלמי ולחיים וההיא דפרק כיצד מברכין (דף מה א).
 ובשימושא רבא כתב היכא דאיפסק רצועה לא שרי לכרוכיה וכו' עד או
 לחייטיה ולא ליקטריה שנאמר וקשרתם קשירה תמה. זה משמע
 כפירוש ר"ת דשרי תפירה ובירושלמי דפ"ק דמגילה [הלכה יא] רבי
 ירמיה איפסיק ליה רצועה של תפילין שאל לרבי אבא בר ממל א"ל
 וקשרתם קשירה תמה ולא הזכיר שם תפירה. ועוד כתב שם רבי זעירא
 איפסיק ליה גידא דרצועה משמע שנפסקה הרצועה ותפרה בגידין ונפסק
 הגיד. והתיר לו לחזור ולקשור הגיד. איפסיק ליה תניינא שרא ליה. ולא
 מן אולפין פ"י שלא מן הדין. אלמא דמותר לתפור הרצועה שנפסקה.
 ואית דגרסי גידא דתפילין ומיירי בתפירה מרובעת שבתיתורא.
 ובתשובת גאון מהו לתופרה בגידין או בחוטין הכי אמרי רבנן רצועה
 ליכא תפירא כלל בגווה אלא גונזה ומיירי בנפסקה הרצועה המקפת
 הראש והזרוע דהתם בעינן קשירה תמה שלא יהיו שמה שני קשרים.
 אבל הרצועות התלויות למטה לא שייך בהו קשירה שנאמר וקשרתם
 לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך דוקא על היד ועל הראש הוא
 דכתיב בה קשירה למעוטי קשירה שאינה תמה אבל רצועות התלויות
 לא שייך לאסור בהן קשירה ותפירה. דהא בעי רב דימי למימר דאם לא
 נשתייר ברצועות אלא כל שהוא חוץ לקשר כשרות. אמר רב דימי
 גרדומי רצועות כשרות פירש רש"י מה שתלוי מן הרצועות אחר
 שנתקשרו בראש אם נפסק מאותן רצועות ונשתיירו גרדומין כשרות.
 ולא היא מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרים גרדומי אזוב

כשרות התם דתשמישי מצוה אבל הכא דתשמישי קדושה לא. מכלל דאית להו שיעורא וכמה שיעורא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש עד אצבע צרדא. רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט רבא קטר להו ופשיט ושדי להו. רב אחא בר יעקב קטר להו ומתלי' להו. מר בריה דרבינא עביד כי דידן ופותיה דרצועה כאורכה דשעורה ומתוך פרש"י משמע דהני אמוראי איירו ברצועות של ראש. שפירש רבא כשהיה מניח תפילין קטר להו ברישיה ושיורי רצועות פשיט ושדי להו על כתפיה מאחוריו ומתלית להו לרצועות התלויות היה גודלן ומשלשן תרצי"ר בלע"ז ומשמע דשיעור אורך רצועות הראש חוץ לקשר למ"ד כפוף כמו שיכול לפשוט מאצבע ועד אמה ולמ"ד פשוט כמו שיכול לפשוט מגודלו עד שיעור אצבע. ובשיעור אורך רצועות היד לא איירי. ובערוך כתב בערך צרדי דכתב [בילמדנו] (במכילתא) בפרשת בא אל פרעה דשיעור רצועה של יד אמר ר"ל עד אצבע צרדא [כשידו פשוט וכפוף] ומאי צרדא אמצעי דתניא בתוספתא איזו היא אצבע צרדא זו אצבע גדולה של ימין. וכפוף ופשוט לפי המכילתא פשוט היינו שתגיע הרצועה עד ראשי אצבע צרדא כשידיו פשוטות. וכפוף היינו שתגיע הרצועה עד אצבע צרדא כשכופף אצבעותיו על פס ידו ולרצועות הראש לא פירש שיעור ובשמושא רבא מפרש שיעורייהו :

סימן יב

יב אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב קשר של תפילין הלמ"מ. פרש"י שישים הרצועה על ראשו כעין דלי"ת כדי שיהא שדי נראה בקמט בית החיצון שכפוף כעין שי"ן. ודלי"ת נראה בקשר ויו"ד נראה באותו של יד כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כעין יו"ד. וכן פירש"י וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש לפי שכתוב עליהן רוב השם שי"ן ודלי"ת ובשל יד אין בהן אלא

יו"ד. ונראה לי דדלי"ת ויו"ד שבתפילין לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מאותיות השם דלעיל ובפרק בתרא דמגילה (דף כז א) קרי להו לרצועות תשמישי קדושה משמע שהן עצמן אינן קדושים ובשום דוכתא לא קרי להו אלא קשר של תפילין. ועוד אמר בפרק במה מדליקין (דף כח ב) לא הוכשרה למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד. למאי הילכתא אילימא כו' אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלמ"מ כלומר דפשיטא דבעי עור בהמה טהורה ומסיק אלא לרצועתייהו. ואם דלי"ת ויו"ד אותיות השם הם והלמ"מ אם כן הך נמי פשיטא. ומטעם זה היה מסתפק הר"י מאורליני"ש אם צריך לחלוץ תפילין של יד כשנכנס לבית הכסא דשמא כיון דמחופות בעור לא צריך. ולא אסרו אלא תפילין של ראש משום שי"ן. אמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן לבר הצד של הקשר שנראה בו הדלי"ת יהא נראה מבחוץ. לישנא אחרינא נוייהן של רצועות שהן חלוקות מצד אחד וצבועות שחורות והוא נוייהן. וראיה לדבר מדאמרינן איתהפכין ליה רצועות דתפילין א"ל ולא סבר לה מר ונוייהן לבר ומיהו גם על הקשר קאי כדמוכח בפרק המוצא תפילין (דף צז א) דקאמר התם רבי יהודה סבר עניבה קשירה היא ולכך המוצא תפילין חדשות לא יכניסם בשבת. ופריך הא לאו הכי עניב להו והא קשר של תפילין הלמ"מ הוא ואמר רב נחמן ונוייהן לבר משמע דקאי רב נחמן גם על הקשר ובערוך נמי פירש הקשר יהא נראה מבחוץ אותו צד שנראה כעין דלי"ת. רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפיכא ליה רצועה דתפילין א"ל ולא סבר לה מר ונוייהן לבר א"ל לאו אדעתאי. תשובת גאון רצועה דרב הונא דאיתהפיכא ויתיב ארבעין יומין בתעניתא (מו"ק דף כה ב) בשל יד או בשל ראש הכין גמירנא מרבוותא דשל ראש היתה (נ"א ורב הונא) דרב הונא דיתיב בתעניתא לאו משום דחובה הוא. תשובה אחרת מאן דאפיך רצועה של יד או של ראש מיחייב למיתב בתעניתא דפושע הוא וצריך תענית. אבל לחייבו ארבעים תעניות כרב הונא לא דמרוב חסידות הוא דעביד. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך תניא רבי אלעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש לפי שנראין יותר משל יד דעל של יד אמר לקמן לך לאות ולא

לאחרים לאות. והסירותי את כפי וראית את אחורי אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין. א"ר יעקב אמר רב [יהודה] קשר של תפילין צריך שיהא למעלה ולא למטה וצריך שיהא כלפי פנים כדי שיהיו ישראל לפנים ולא לאחור. שיהא למעלה בגובה הראש ולא למטה בצואר. כלפי פנים פירש"י ממול עורף ולא בצידי הראש. לישנא אחרינא שיהא הקשר מבפנים והדלי"ת נראה מבחוץ. כדאמר לעיל ונוייהן לבר. ופי' קמא עיקר כי הדלי"ת הוא הקשר. ורב עמרם ז"ל כתב קשר של תפילין צריך שיהא למעלה בתפילין של יד קאי דכתיב ושמתם שיהא שימה כנגד הלב. מאי עביד ליה מניחו בגובה שבזרועו כדתני' (לקמן סי' יח) רבי מנשיא על ידכה זו קיבורת וקושר למטה מן התפילין ואין מורידין למטה הרבה ומרחיק הקשר מן מעברתא של תפילין שיעור מה שמכניס רצועה לתוכו ואי קיים ליה דרבי יעקב דאמר צריך שיהא קשר למעלה והיא לפני זרועו וכנגד לבו. ואקיים ליה כלפי פנים כדי שיהו ישראל לפנים. ואקיים ליה דר' יצחק צריך שתהא שימה כנגד הלב ודרבי חייא בריה דרב אויא דמנח להו להדי ליביה. כוונת הגאון כשישים התפילין בגובה זרועו יטה אותן מעט כלפי פנים דהיינו לצד ימין כדי שיכוף זרועו למטה שיהו התפילין כנגד לבו :

סימן יג

יג [מנחות לה ב] אמר רב שמואל בר רב מרי אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא אריכא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב מנשיא בר ירמיה אמר שמואל תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן. איני והא אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. אביי ורבא דאמרי תרוייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה. מכאן היה מדקדק הר"ר אליהו ז"ל שצריך אדם לקשור תפילין בכל יום. ור"ת אומר שאין צריך.

והביא ראיה מהא דאמר בפ"ק דחולין (דף ט א) ת"ח צריך שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה. ורב יהודה אומר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית. ואידך הני שכיחי פירוש ואידך אמאי לא חשיב הנך דרב יהודה. הני שכיחי כתב שחיטה ומילה שכיחי בכל יום וצריך להתלמד שידעם. ואי בעיא למעבד קשר של תפילין בכל יום שכיח טפי מכולהו. ומיהו רש"י פירש שם איפכא הנך שכיחי קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואינו צריך לימוד שמנעורתו בקי בהן. ולא נהירא דכתב שחיטה ומילה שכיחי טפי. ועוד דקדק ר"ת מהא דחשיב בפרק בתרא דעירובין (דף צז א) קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה צריך לקשור ולהתיר בכל יום לא הוי קשר של קיימא. ועוד שעת קשירתן דהכא מפרש ר"ת לשון הדוק שמהדקן ומצמצמן בראשו ובזרועו כמו (נדה דף כו ב) שליא קשורה בולד וכן (מס' ע"ז דף ה א) קשורה בו ככלב. ולפירוש רבינו אליהו ז"ל היה לו לומר משעת קשירה עד שעת הנחה. ורבי' שמשון ז"ל היה אומר דמסתבר כדברי ר"ת בתפילין של ראש וכדברי הר"ר אליהו ז"ל בתפילין של יד. דכתיב בשל יד וקשרתם וכתבתם [ודרשין] מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל. ואם היה קושר תחלה ואח"כ מכניסו בזרועו היכי דייק מינה דהנחה בשמאל. ועוד דאמר בפרק אין מעמידין (דף לט א) מעשה באשה אחת שהיתה נשואה לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו. ומשמע שתמיד היתה עושה כן ודוקא בזרועו היתה קושרת לו ולא בשל ראש דהנך לא בעי קשירה בכל יום דלא צותה תורה לקושרן בכל יום. דקשר של תפילין הלמ"מ והכי גמירא דליהוו תמיד קשורים והשתא קשירה. דשמעתין קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך. ושוב חזר בו ואמר דבתפילין של יד נמי לא בעי קשירה בכל יום דבפ"ב דמקואות קאמר דיש קשרים דצריכים שיבואו בהן מים בשעת טבילה ויש שאין צריכין שיבואו בהן מים בשעת טבילה ושאינן של קיימא צריך שיבואו בהן מים. וקתני התם של זרוע ושל ראש אין צריכין שיבואו בהם מים והא דקאמר דקושרת לו תפילין בזרועו. היינו מהדקת לפי שאין כח להדקן בידו אחת :

סימן יד

יד (מנחות דף לו א) אמר רבה בר רב שילא אמר רב חסדא סח בין תפילין לתפילין חוזר ומברך. סח אין לא סח לא והאמר רב הונא בר חייא א"ר יוחנן על של יד הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין ועל של ראש הוא אומר על מצות תפילין אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא סח מברך אחת סח מברך שתים. פרש"י לא סח מברך אחת על של יד ועל של ראש סח מברך שתים להניח שבירך כבר על של יד וחוזר ומברך על מצות על של ראש והרי בירך שתים ור"ז ל"ל פירש לא סח מברך אחת על ש"ר = של ראש = על מצות תפילין. סח מברך שתים על של ראש שצריך לחזור ולברך [להניח]. וכן כתב בשמושא רבא דתפילין וכן מסתבר דאי נתקן ברכה על מצות על של ראש כשהוא מניח לברך בלא של יד למה לא יברך נמי אותה ברכה כשהוא מניחה עם של יד. וא"ת ברכת להניח שבירך על של יד פוטר של ראש א"כ יברך נמי להניח כשהוא מניח של ראש לבדו ולמה תיקנו ברכה אחרת. אלא מסתבר שעיקר תיקון הברכות כך היתה בתחילת הנחתם תיקנו לברך להניח וקאי נמי על של ראש. וכשמניח של ראש מברך נמי על מצות שזו היא גמר המצוה. הילכך אם סח והסיח דעתו צריך לחזור ולברך גם להניח. וכן אם מניח תפילין של ראש לבדו יברך שתים. וכן משמע לישנא דחוזר ומברך שחוזר ומברך אותה ברכה שבירך כבר. אלא שהמקשן לא הבין דבריו והיה סבור דקאמר שמברך ברכה אחרת ופריך לה דאפילו לא סח [נמי] מברך על של ראש על מצות ותירצו אביי ורבא דהא דקאמר סח חוזר ומברך היינו שחוזר ומברך [אותה] ברכה שבירך כבר מלבד הברכה שנתקנה לה לשל ראש. וכן כתב בה"ג וכן כתב רב עמרם ז"ל בסידור ברכות שלו. וכן בספר השכ"ו וכן בלקח טוב. אבל הרי"ף כתב כפירוש רש"י וכן רב האי גאון וכן רב אחא משבחא ורוב

הגאונים הסכימו על שתי הברכות ואני הייתי מברך ברכה אחת בילדותי כי כן שמעתי ממורי אחי שאמר משום (רבו) ה"ר שמואל מאיברא דכיון דפליגי ביה רבוותא טוב יותר שלא יברך דברכות אין מעכבות ממה שיברך ברכה לבטלה. עד שלמדתי מנחות ונראה לי לפום ריהטא דגמרא שיש לברך שתי ברכות וכן היה נוהג מהר"ם מרוטנבור"ג:

גרסינן בפרק לולב וערבה (דף מו א) תניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי. וחכמים אומרים אין מברך אלא שחרית בלבד. איתמר אביי אמר הלכה כרבי. רבא אמר הלכה כחכמים. אמר רב מרי ברה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא כל אימת דמנח להו מברך. אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח להו מברך. רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי בהו מברכי. פי' ר"י כשהיו ממשמשי בהן להחזירן למקומן אם נשמטו ממקום הנחתן :

סימן טו

טו תניא סח בין תפלה לתפלה עבירה היא (בידו) וחוזר עליה מעורכי המלחמה שעל שם קיום מצות תפילין שתקנו יתקיים באנשי המלחמה וטרף זרוע אף קדקוד ואף ליהא שמיה רבה ולקדושה ולענות אמן אין להפסיק. ובהל' תפילין עתיקתא כתב סח בין תפילין של יד לתפילין של ראש אם סח שיחת חולין חוזר עליה מעורכי המלחמה. ואם בקדושה ויהא שמיה רבה סח אין חוזר עליה מעורכי המלחמה אלא חוזר ומברך על של ראש שתים מפני שכל תפילין טעונות שתי ברכות. ואם ברכן כאחת עולות זו לזו. ואם הפסיקן בקדושה בטלה הראשונה וצריך לברך ב' על של ראש. הא דקאמר מפני שכל תפילין טעונין ב' ברכות תפילין של ראש קאמר [כלומר] לעולם טעונין שתי ברכות ואם לא הפסיק גם עליהו קאי ברכת להניח. לכך כשהפסיק צריך לחזור ולברך ברכת

להניח ואפילו דאין חוזר מעורכי המלחמה אם הפסיק לענות קדושה ואמן נהי דאין העבירה גדולה כ"כ לחזור עליה מעורכי המלחמה מ"מ איכא איסורא שגורם לברך ברכה שאינה צריכה. כדמוכח ביומא פרק בא לו (דף ע א) ופרק אלו נאמרין (דף מ ב) דתנן נוטל ס"ת וקורא בו באחרי מות ובאך בעשור וכו' ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ופריך בגמרא וניתי ס"ת ונקרי ביה ומשני ר"ל משום ברכה שאינה צריכה. אלמא כל היכא שיכול לפטור עצמו בברכה אחת אם גורם שצריך ברכה אחרת מיקרי ברכה שאינה צריכה. תנא כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ של ראש. וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד. בשלמא בהנחה של יד קודם דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר לטוטפות בין עיניך. אבל בחליצה מנלן. אמר רבה בר המדורי אסברא ניהלי והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. גרסינן פרק אמר להם הממונה (דף לג ב) אמר ר"ל אין מעבירין על המצות. אמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דדרעא אטוטפתא אסיר ופרש"י כשפוגע בשל יד תחלה אסור להעבירן ולהניח של ראש דאין מעבירין על המצות וקשה לפירושו וכי אין בו איסור אלא משום דאין מעבירין על המצות והלא הוא משנה סדר הנחתן האמור בפסוק. ופר"ת בשם ר"ח דאמר בשם רב האי דדרעא אטוטפתא אסורה אסור להעביר ולהקדים ולתת של זרוע תחלה בתיק ושל ראש עליה. כי אז יהיה זקוק להעביר על המצות כשיניח תפילין כי יצטרך להסיר של ראש שפוגע בהן תחלה ולהניח של יד קודם לשל ראש. הילכך צריך להניח בתיק תחלה של ראש ועליה של יד וה"ר אליהו ז"ל פירש דלענין משמוש קאמר דאמר לקמן (סי' יח) דחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ וקאמר דבשל יד ממשמש תחלה דפגע בהן ברישא דאין מעבירין על המצוות ותנן בפ' התכלת (דף לח א) תפילין של יד אין מעכבין של ראש ושל ראש אין מעכבין של יד ואמרינן עלה (דף מד א) אמר רב חסדא לא שנו אלא שיש לו אבל אין לו מעכבות. א"ל אמרת א"ל לא אלא מאן דלית ליה תרי מצוות חד מצוה נמי [לא] ליעבד. ומעיקרא מאי סבר גזירה שמא יפשע הילכך בין יש לו בין אין לו אין מעכב יכול להניח זה (ס"א ויכול להניח

זה בלא זה) כגון היכא דאיכא שום אונס כגון שהלך בדרך ואין יכול להתעכב ולהניח של יד מניח של ראש ולא חיישינן למה שאמרו כל זמן שהן בין עיניך יהיו שתיים :

סימן טז

טז [מנחות לו א] ת"ר תפילין מאימתי מברך עליהן. משעה שיתחיל להניחם עד שעה שיהדקם בזרועו ובראשו. כדי שתהא הברכה עובר לעשייתן היה רוצה לצאת לדרך מניחן וכשיגיע זמן ממשמש בהן ומברך ועד מתי מניחן. עד שתשקע החמה:

ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק. וחכ"א עד זמן שינה. ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס למרחץ או לבית הכסא ושקעה החמה שוב אין מניחן. אר"נ הלכה כר' יעקב. ואיכא דאמרי אמר ר"נ אין הלכה כרבי יעקב:

[שם ע"ב] תניא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות. מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט דרבי יוסי הגלילי הוא דאמר +דברי ר"י הגלילי והא דאמר+ בפרק בא סימן (דף נא ב) ובפ' כיצד מברכין (דף מד ב) דבני מערבא מברכין כי מסלקי תפילייהו [לשמור חקיו]. היה אור"ת שמברכין כשמסלקין אותן סמוך לשקיעת החמה (לשמור חקיו) משום דיש מצוה בסילוקן כדדרשי' הכא ושמרת את החקה ימים ולא לילות ואמר המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה. ואמר נמי בירושלמי פ' היה קורא על מלתא דבני מערבא דמברכין לשמור חקיו כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר. אבל למ"ד בחקת הפסח הכתוב מדבר לא. הילכך האידנא אין לברך לשמור חקיו אפילו כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה. דמסקינן לילה זמן תפילין הוא

אלא שאין מורין כן. ושמרת את החקה בחקת הפסח הכתוב מדבר ואפילו כשמסלקן בע"ש סמוך לשקיעת החמה אין צריך לברך. דהא דשבת לאו זמן תפילין הוא לאו משמרת את החוקה [נפקא] אלא מוהיה לך לאות. ר"ע + דר"ע + אומר לא נאמר חקה זאת אלא לענין פסח בלבד. קסבר ר"ע לילה זמן תפילין הוא אבל שבתות וי"ט לאו זמן תפילין הוא ונפקא ליה מהאי קרא והיה לך לאות. ר"ע אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וי"ט ת"ל והיה לך לאות יצאו שבתות וי"ט שהן עצמן אות. לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה דאף בחול המועד דשרי מדאורייתא איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ. ובסוכות דחייב בסוכה. ומיהו בפרק בתרא דמו"ק (דף יט א) משמע דבחול המועד חייב בתפילין דתניא כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה דברי ר"מ. רבי יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו. ואי משום לאחר המועד מה לי לעצמו מה לי לאחרים. מיהו אפשר דר"מ ור' יהודה לטעמייהו דאית להו שבת זמן תפילין הוא בפרק בתרא דעירובין (דף צו ב). ועוד ראייה מירושלמי דפ' בתרא דמועד קטן חד גברא אבד תפילין אתא לקמיה דרב חננאל שלח לקמיה דרבה בר בר חנא א"ל הב לי' תפילך וזיל כתוב לך. א"ל רב זיל כתוב ליה פי' בלא הערמה. מתני' פליגא על רב כותב אדם תפילין לעצמו הא לאחר לא. פתר לה הכתוב פי' להניחם עד לאחר המועד לעצמו כותב במועד כדי שיהיו מזומנים לו להניחן לאחר המועד מיד אבל לאחרים לא. אבל להניחן במועד אף לאחר שרי ואין לדחות ולומר דרב סבר דשבת זמן תפילין הוא. דהא כולי אמוראי סברי דשבת לאו זמן תפילין הוא. הילכך מסתבר לפרש גמרא דידן דלא פליג אירושלמי ונפרש י"ט דומיא דשבתות דאות שלהם היא שמירת שבת מעשיית מלאכה. ובספר העיתים של הרב הברצלוני ז"ל ראייתו כתוב ובפיסקא לגאון הלכה אסור להניח תפילין בשבתות וי"ט דכתיב ושמרת את החקה הזאת ואסור להניח תפילין בחול המועד. וסומא פטור מן התפילין והציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לסומא ע"כ. ואין נ"ל לסמוך על האי פיסקא משום דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ואיהו מוקי ושמרת את החקה בחוקת הפסח. ושבתות וי"ט נפקא ליה מן והיה לך

לאות וכן פסק רב אשי דלילה זמן תפילין הוא ולרבי יוסי הגלילי דדריש מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט לדידיה ודאי חול המועד בכלל י"ט כיון שקרוי מקרא קודש. אבל לר"ע דנפקא ליה שבתות וי"ט מוהיה לך לאות אין זה בכלל כדפרישית לעיל. וגם מה שכתב הגאון שסומא פטור מהתפילין הוא ליתא. דוראיתם אותו בציצית הוא דכתיב ויש שמניחין תפילין בחוה"מ בלא ברכה והמברך לא הפסיד :

סימן יז

יז גרסינן בפ"ק די"ט (דף טו א) היה בא בדרך ותפילין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ואי איכא בית הסמוך לחומה דמנטרא להו בגויה מנח להו התם. (מנחות דף לו ב) א"ר אלעזר המניח תפילין אחר שתשקע החמה עובר בעשה קסבר השמר דלאו לאו. השמר דעשה עשה. ורבי יוחנן אומר עובר בלאו קסבר השמר דעשה נמי לאו. א"ר אלעזר אם לשומרן הרי זה מותר. אמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשך ולא סליק. אמרית ליה לשמרן קבעי מר. אמר לי אין. וחזיתא לדעתיה דלאו לשומרן קבעי אלא קסבר הלכה ואין מורין כן. וקי"ל כרב אשי. זו היא גירסת רב אלפס ז"ל. אבל בגמרא גרסינן בכל הספרים וחשך והוה מנח תפילין. וכן פירש"י. ואם לשומרן שלא יאבדו מותר להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה. וכתב בעל התרומה ז"ל הא דקי"ל הלכה דלילה זמן תפילין הוא היינו לענין שא"צ לחלוץ מיד שהוא לילה. מיהו אסור להניחן לכתחלה בלילה מדאמר (בסימן דלעיל) עד מתי מניחן עד שתשקע החמה רבי יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכ"א עד זמן שינה ומודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן ליכנס לבית המרחץ או לבית הכסא ושקעה החמה שוב אין מניחן. אלמא חכמים ורבי יעקב סברי לילה זמן תפילין מדשרו להניחן בראשו עד זמן שינה מודים לת"ק דאין מניחים לכתחלה משתשקע החמה ואין לומר דסברי

לילה לאו זמן תפילין אבל שרו להשהותן בראשו למר עד שתכלה רגל מן השוק ולמר עד זמן שינה. דלא מסתברא למימר הכי כיון דאיכא איסורא דאורייתא ועובר בעשה אם הניחן בלילה הה"נ אם אין מסלקן והיינו השמר דעשה שמחוייב לסלקן. ולכך היו מברכין בני מערבא לשמור חקיו כשהיו מסלקין תפילין סמוך לשקיעה דהכי משמע ושמרת חוקת תפילין שיהיו בראשך ימים ולא לילות. תדע מדאמר רבה בר רב הונא מצלי בהו באורתא ופריך והא אמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק אין חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ. ומשני התם בע"ש איתמר אבל בחול אין חולץ וסבר לילה זמן תפילין ושבת לאו זמן תפילין כר"ע הילכך בשבת חולץ בלילה אבל בחול אין חולץ בלילה. אלמא חזינן בשבת דאסור להניח צריך גם לחלוץ מיד כשחשיכה. וה"ה בחול למ"ד לילה לאו זמן תפילין. אבל למ"ד זמן תפילין א"צ לחלוץ בלילה וגם אין מניח בלילה משום הרחקה דילמא אתי לישן בהן. והא דתניא בפ' המוצא תפילין (דף צו א) הניעור בלילה רצה חולץ רצה מניח. רצה מניחון בראשו קאמר דאין צריך לחלצן. דאי אם רצה מניחון לכתחילה קאמר. לא הוי צריך למימר רצה חולץ דהא אפילו לכתחלה יכול להניחון. אלא הכי קאמר רצה חולץ רצה מניח מלחלוץ. ובעל העטור כתב בשם הגאונים בע"א וכאשר כתבתי כן עיקר. ומאימתי זמן הנחתן בכדי שיראה את חבירו ברחוק ד"א ויכירהו כדאמר בפ"א דברכות (דף ט ב) הלכה בתפילין כאחרים בק"ש כוותיקין. ירושלמי במה אנו קיימין אי ברגיל אפילו רחיק כמה חכים ליה. ואי באינו רגיל אפילו קרוב לגביה לא חכים ליה. אלא במה אנו קיימין ברגיל ואינו רגיל כי ההוא דאזיל לאכסניא ואתי לקיצין :

יח (מנחות דף לו ב) אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו. תפילין שיש בהן כמה אזכרות על אחת כמה וכמה. (שם) תנו רבנן על ידך זה שמאל. אתה אומר זה שמאל או אינו אלא ימין תלמוד לומר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואומר ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים. (שם דף לז א) רב אשי אמר ידכה זו יד כהה. תנו רבנן איטר מניח תפילין בימינו שהיא שמאלו והא תניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם. אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו. ואית דדרשי וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין. ואדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל כתב בעל התרומה זה הכלל יניח תפילין ביד תשש כח. כרב אשי דדריש ידכה זו יד כהה ולא אזלינן בתר כתיבה. תני דבי מנשיא על ידך זו קיבורת. לשון קיבוץ בשר כמו קיבורא דאהיני (ב"ב דף ה א) בין עיניך זה קדקד. היכא. אמרי דבי רבי ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס. אמר מר על ידך זו קבורת מנא ה"מ דת"ר על ידך בגובה של יד. אתה אומר בגובה של יד או אינו אלא על יד ממש אמרה תורה הנח תפילין בראש והנח תפילין ביד. מה של ראש בגובה של ראש אף של יד בגובה של יד. רבי אלעזר אומר א"צ הרי הוא אומר והיה לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים לאות. ר' יצחק אומר אין צריך הרי הוא אומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם שתהא שימה כנגד הלב יש שהיו אומרים דבגובה של יד היינו גובה בשר הסמוך ליד והוא בין היד ובין הפרק הנקרא קודא. ור"ת ז"ל אומר שהוא גובה בשר שבזרוע שהוא בין כתף ובין המרפק הנקרא קודא*:

הגהות אשרי

סימן יח

*ה"ג בס"א שהוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קודא דהא משמע בכל דוכתי דמצות תפילין בזרוע כדאמרינן חביבין ישראל שחבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ובזרועותיהן ובפרק בתרא דעירובין (דף צה א) וקושרן בזרוע במקום תפילין ואמרינן תנא אין לו זרוע פטור מן התפילין ואותו עצם שבין יד לקוד"א אינו קרוי זרוע אלא קנה כדתנן בפ"ק דאהלות דחשיב רמ"ח אברים שבאדם שלשים בפסת היד ששה בכל אצבע שנים בקנה שנים במרפק א' בזרוע וד' בכתף אלמא דעצם הסמוך לכתף הוא הנקרא זרוע והוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קודא כדמשמע במסכת ערכין בפרק האומר (דף יט ב) דתניא ביד עד האציל וברגל עד הארכובה ואציל היינו מרפק הנקרא קודא ואצילי ידיו מתרגמינן מרפקי ידוהי משמע דמרפק ביד כנגד הארכובה ברגל שהוא באמצע השוק כן מרפק באמצע הזרוע ובכל דוכתי משמע דאציל היינו קודא ודלא כפירש"י (דפירש בפ' החומש בפרשת קדושים) גבי אוב וידעוני היינו השחי דהא במסכת סופרים תניא לא יניח ב' אציליו על גבי הספר וזהו הקודא [שדרך] לישען עליו ואמרינן בפ"ב דזבחים [דף יט א] לא יחגרו ביזע שאין חוגרים במקום שמזיעין לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהן אלא [כנגד] אצילי ידיהן והיינו כנגד הקוד"א ששם דרך לחגור ולא תחת בית השחי ועוד דשם הוא מקום הזיעה ועוד דלמעלה מבית השחי א"א לחגור ואמרי' נמי בפ' המפלת (דף ל א) גבי וילד במעי אמו ושני אציליו על שני ברכיו והא דכתיב בירמיה (סימן לת) שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצילות ידיך היה אוחו החבלים ביד והיו עוברין תחת הקוד"א ונותן שם בלויי הסחבות שלא יזיקו לו החבלים והא דתנן בשבת (דף צב א) המוציא בפיו ובמרפקו אפשר שיתן אדם חפץ על הקודא וכופף זרועו (ומתנו) [ומוציאו] והא דתנן בפ' ד' מיתות (דף סה א) בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו ובגמרא תניא בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו אלמא דאצילי היינו שחי דתניא במתני' יש לומר דמה ששייר במתניתין פירש בברייתא וכמו שהוסיפה בברייתא בין הפרקים דהיינו בין פירקי אצבעותיו הוסיפה נמי

אצילי ידיו דהיינו הקודא ועוד מדאמר שתהא וכו'. כך היא גירסא
בס"א:

ועוד מדאמר שתהא שימה כנגד הלב היינו על כרחך בגובה הזרוע שאצל
הכתף. [מנחות לו ב] רבי חייא ברבי אביך מכוין ומנח ליה בהדי ליביה.
רב אשי חזיה לאמימר דהוי צריין בבי ידיה (בבגדים) ומתחזיא תפליו.
אמר ליה לא סבר ליה מר והיה לך לאות ולא לאחרים לאות. אמר לו
במקום לך לאות איתמר. ומדגרסי' בערכין (דף ג א) והני כהני הואיל
וליתנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו
לבשרו ש"מ דתפילין נמי אבישרא מנא להו בלא חציצה. ואמר נמי בפ"ב
דזבחים (דף יט א) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין
אלמא שאין יכול להניחן על המצנפת :

סימן יט

יט [שם] אמר מר בין עיניך זה קדקד מה"מ דת"ר בין עיניך בגובה של
ראש או אינו אלא בין עיניך ממש. נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן לא
תשימון קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה של ראש במקום שעושה
קרחה אף כאן בגובה של ראש. רבי יהודה אומר א"צ אמרה תורה הנח
תפלין ביד והנח תפילין בראש מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד
אף כאן. לאפוקי בין עיניך דאיכא בשר ושער לבן ואיכא נמי שער צהוב
והא דאמר לעיל במקום שמוחו של תינוק רופס לאו דוקא קאמר שיניח
במקום המוח ולא יותר אלא מקום הנחת תפילין מתחיל ממקום
שמתחיל השער דהיינו ממקום שעושה קרחה ומיטמא בנגע אחד ועד
מקום שמוחו של תינוק רופס נמשך מקום הנחתן. והיינו דקאמר

(בעירובין דף צה ב) מקום יש בראש להניח ב' תפילין והא דאמר לעיל מקום שמוחו של תינוק רופס ה"ק עד מקום שמוחו כו' כן מוכח בירושלמי פרק המוצא תפילין דקאמר התם על מקום הנחת תפילין שיערו לומר עד מקום שגבהו של הראש (מחזיק וכמה) הוא מחזיק (מעטה) שתים. אמר ר' זריקא אסבראי רב המנונא עד מקום שמוחו של תינוק רופס משמע שמתחיל בהתחלת השער הסמוך למצח ומחזיק עד גובה של ראש:

גרסינן בפרק המקבל (דף קה ב) הנושא משוי על ראשו ותפילין בראשו אם תפילין רוצצות אסור ואם לאו מותר. באיזה משאוי אמרו במשאוי של ד' קבין. תני רבי חייא המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם בידו מפני שנוהג בהן מנהג בזיון אבל קושרן על זרועו במקום תפילין משום רבי שילא אמרו אפילו מטפחת של לחם אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא. ויש גורסין אפילו מטפחות שלהם כלומר אפילו מטפחות שקושרין בהן תפילין לשומרן שהוא דבר מועט מפני שגנאי הוא לתפילין לשום עליהן שום משא. והרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' תפילין) כתב שמותר לשום מצנפת בראשו אחר שהניח תפילין שלא אסרו אלא מטפחת שהוא גנאי לתפילין שאינו דרך מלבוש אבל דבר שדרכו לשום כל היום כגון מצנפת גלימא וכובע וכיוצא בה מותר ויש שמקשים עליו מדאמר בירושלמי ר' יוחנן לא הוי מנח תפילין אלא מפיסחא לפיסחא והוה הדיק רישיה מפסחא ועד עצרת פי' ר' יוחנן היה חושש בראשו מקרירות לכך לא היה מניח תפילין אלא פעם אחת בשנה ועל אותו פעם היה צריך לחגור את ראשו ולעטפו מפסח ועד עצרת. ואם איתא דמותר לתת מצנפת או כובע על התפילין למה לא היה מניח תפילין בכל יום ויכסה ראשו כמו שהיה רגיל ותירץ הר"ר יונה דכ"כ היה חושש בראשו שלא היה מועיל לו הכיסוי שהיה מכסה ראשו לפי שגובה התפילין בין הכובע והראש והיה הרוח נכנס בינתיים ומזיק לו ומה שהיה מניח יותר בפסח נראה לי משום דכי כתיב ושמרת את החקה בפסח כתיב :

סימן כ

כ גרסינן בפ' מי שמתו (דף כג א) איבעיא להו מהו שיכנס אדם בתפילין לבית הכסא קבוע וישתין בו מים. מי חיישינן שמא יפנה בהן או לא. רבינא שרי ורב אדא בר מתנא אסר. אתי ושיילוהו לרבא אמר להו אסור גזירה שמא יפנה בהן. ת"ר הנכנס לבית הכסא חולץ תפילין ברחוק ד' אמות ונכנס. פי' הנכנס לעשות צרכיו אבל משום כניסה אין צריך לחלוץ מדקמבעיא ליה לעיל מהו שיכנס אדם לבית הכסא וישתין וכו'. ולהכי לא תניא בברייתא בית הכסא קבוע דאפילו אם אינו קבוע כיון שנכנס לעשות צרכיו צריך לחלוץ ברחוק ד' א' (וה"ה בלא בית הכסא בכ"מ שעשה צרכיו צריך לחלוץ) ומתוך קושיא זו היה גורס רבינו האי מהו שיכנס לבית הכסא צנוע ומשום שסופו להיות קבוע. כי היה קשה לו דעל הכניסה הוא אסור ולא קשה מידי כדפרישית וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן דברי ב"ש. וב"ה אומרים אוחזן בידו ונכנס ר"ע אומר אוחזן בבגדו ונכנס. בבגדו ס"ד זימנין דמשתלי ושדי להו אלא אוחזן בבגדו בידו ונכנס ולא יניחם בחורים הסמוכים לרה"ר שמא יטלו עוברי דרכים ויבא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפילין בחורים סמוך לרה"ר זונה אחת ואמרה ראו מה נתן לי פלוני באתנני. כיון ששמע אותו תלמיד כך עלה לגג ונפל ומת באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס. וכל זה מיירי בנפנה בשדה אבל בבית לא יכניסם לבית הכסא כלל:

א"ר מיישא בר בריה דריב"ל משמיה דריב"ל הלכה גוללן כס"ת ואוחזן בימינו כנגד לבו. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח. א"ר יעקב בר אחא א"ר זירא ביום גוללן כמין ספר תורה ובליילה עושה להן כיס טפח ומניחן. אמר רבה בר

בר חנא ל"ש אלא שיש שהות ביום כדי ללובשן. אבל אם אין שהות ביום כדי ללובשן עושה להן כיס טפח ומניחן אמר אביי ל"ש אלא שהניחן בכלי שהוא כליין. אבל בכלי שאינו כליין אפילו בפחות מטפח :

סימן כא

כא [שם] ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו [ויתפלל ולא] ישתין בהן מים. ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי. אבל כשהן בראשו מותר להשתין בהן בבית הכסא עראי. וגם מותר לישן בהן שינת עראי כדאמרינן בסוכה (דף כו א) הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח אבל כשהן בידו אפילו [לישן בהם] שינת עראי אסור שמא יפלו מידו וא"ת והיאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהן ובשעה שמתנמנם נמצא שהסיח דעתו מהן. והיה אומר ה"ר יונה ז"ל דמתוך דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' תפילין) מצאנו תירוץ לדבר זה דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק. אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא היסח הדעת. דאי לא תימא הכי היאך יכול אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש. והא דשרינן בבית הכסא קבוע לאוחזן בבגדו ובידו לעשות צרכיו והכא אסרינן בבית הכסא עראי להשתין בהן מים כשהן בידו היינו טעמא משום דבית הכסא קבוע ליכא ניצוצות ושרי אבל בבית הכסא עראי איכא ניצוצות ואסור. וא"ת היאך אפשר לבה"כ בלא ניצוצות והלא א"א לגדולים בלא קטנים. וי"ל דבבית הכסא קבוע עושה צרכיו מיושב וכלין מי רגלים וליכא ניצוצות. אבל כשמשתיין מעומד אינן כלין ואיכא ניצוצות. ומצוה לשפשף שלא יהא נראה ככרות שפכה ויוציא לעז על בנו :

סימן כב

כב (ברכות דף כה א) אמר רב הונא שכח ונכנס לבית הכסא בתפילין מניח ידו עליהן עד שיגמור עמוד ראשון. וליפסוק וליקום משום דתניא רשב"ג אומר עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן :

סימן כג

כג [שם ע"ב] תניא בית שיש בו ס"ת או תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי. אמר אביי ל"ש אלא שהניחן בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני ככלי אחד דמי. אמר רבא גלימא אקמטרא ככלי בתוך כלי דמי :

סימן כד

כד (שם דף כג ב) אמר ר' יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפילין ופליגא דרבי חייא בר אבא דאמר ר' חייא בר אבא (אמר ר' יוחנן) מניחן על שלחנו וכן הדור לו. ועד אימת. אמר ר' נ' בר' יצחק עד זמן ברכה וכן הלכה :

סימן כה

כה [שם] אמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה זוזי. צר ביה ולא אזמניה אזמניה ולא צר ביה שרי למיצר ביה זוזי. מ"ט הזמנה לאו מילתא היא. וכן הילכתא :

סימן כו

כו (ברכות דף כג ב) בעי מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפילין תחת מראשותיו. תחת מרגלותיו לא מיבעיא לי מפני שנוהג בהן מנהג בזיון כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו. א"ל הכי אמר שמואל מותר ואפילו אשתו עמו. וכן הלכה ואע"ג דאיתותב. מאי טעמא לנטורינהו [עדיף] טפי. והיכן מניחן אמר ר' ירמיה מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו :

סימן כז

כז גרסינן בסוכה פ' הישן (דף כו ב) שכח ושימש בתפילין הרי זה אין אוחז בידו לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות הן :

סימן כח

כח (שם א) הישן בתפילין וראה קרי אוחז ברצועה אבל לא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם דברי רבי יעקב. [בפ' מי שמתו דף כד א] א"ר נחמיה בריה דרב יוסף יומא חדא הוה קאימנא קמיה דרבא ואמר לי זיל אייתי לי תפילין ואתאי ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. והוה ידענא דההוא יומא יום טבילה הוה ולאגמריה הלכה למעשה הוא דבעי. [שם] א"ר חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפילין. מיתיבי התולה תפילין יטלו חייו דורשי רשומות אומרים והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפילין ומסיק דרבי כי תלה בכיסא תלה. אבל תפילין גופייהו אסור לתלות בין ברצועה בין בקציצה:

(שבת דף מט א) א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מ"ט. אביי אמר שלא יפיח בהם. ורבא אמר שלא יישן בהם לומר לא שיהא צריך כאלישע בעל כנפים אלא שיכול ליזהר משינה ומהפחה כמוהו. דכיון דאירע לו נס בתפילין מסתמא היה שומרן בטהרה. והאידינא שאין רגילין להניחן אלא בשעת תפלה בקל יכול אדם ליזהר באותה שעה. (ברכות דף יד ב) אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כאילו הקריב תודה בלא מנחה זבח בלא נסכים וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הרוצה שיקבל עליו מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלימה. ואמר במס' ר"ה (די"ז א) דפושעי ישראל בגופן היינו קרקפתא דלא מנח תפילין ועוד שנו חכמים (שם) ליום הדין אם הי' זהיר במצות תפילין כף זכות מכרעת. ואם פשע בהן כף חובה מכרעת שאין לך גדול בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין שהוקשה כל התורה כולה לתפילין שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך. לכך צריך כל אדם ליזהר במצות תפילין ומה שהיא רפויה ביד מקצת אנשים היינו כדתניא (שבת דף קל א) רשב"א אומר כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליה בשעת הגזירה כגון עבודת כוכבים עדיין מוחזקת היא בידם. וכל מצות שלא מסרו עצמן עליה בשעת הגזירה כגון תפילין עדיין מרופה היא בידם. והא דאמר בירוש'

[ברכות פ"ב ה"ג] מפני מה לא החזיקו בה מפני הרמאים עובדא הוה בחד גברא דהוה טעון ממונא בערובתא דשבתא אשכח חד גברא מצלי ותפיליו ברישיה. אמר לית לי ליפקוד ממוני אלא להדין דנטיר מצות כדון אפקידיה גביה. לאפוקי שבתא כפר ביה אמר לא לך הימנית אלא לשמא דקודשא דהוה על רישך. לא בעי למימר דלא החזיקו במצות תפילין. משום דיש רשעים ומראין עצמן ככשרים ומרמין בהן הבריות דבשביל זה לא יניחום הכשרים מלהניחן כי ישרים דרכי ה' וגו'. אלא ה"פ מפני מה לא החזיקו העולם להיות מניחין תפילין כל היום כשרים ונאמנים (היו) בעיניהם כי כן היה הדבר ראוי מי ששם ה' נקרא עליו תמיד יראתו היא על פניו תמיד ולא יחטא. אלא מפני הרמאים שהן רשעים (בלבם) ומניחין תפילין לרמות בהן העולם :

סימן כט

כט ירושלמי [שם] ר' ינאי היה לובשן אחר חוליו ג' ימים לימא שהחולי ממרק מ"ט הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. רבן יוחנן ב"ז לא הוו תפילין זעיין מיניה לא בקייטא ולא בסתוא וכן נוהג רבי אליעזר תלמידו אחריו. גרסי' בפ' כל הבשר (דף קי א) אמר רב יהודה חולי מעיים פטורים מן התפילין:

(ברכות דף כ א) נשים ועבדים פטורין מן התפילין משום דה"ל מצות עשה שהזמן גרמא. ואע"ג דקי"ל (לעיל סי' יז) כר"ע דאמר לילה זמן תפילין הוא מ"מ שבת ויו"ט לאו זמן תפילין וה"ל מצות עשה שהזמן גרמא. ובירושלמי (פ"ג דברכות) משמע דאפי' למאן דאית ליה לילה ושבת זמן תפילין אפ"ה נשים ועבדים פטורים דדריש ליה מקרא. דקאמר נשים מניין ת"ל ולמדתם אותם את בניכם וכו' עבדים מניין ת"ל שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד מי שאין לו אלא אדון אחד. וגרסי'

במכילתא למען תהיה תורת ה' בפיך לפי שנאמר והיה לך לאות על ידך שומע אני אף הנשים במשמע והדין נותן הואיל ומזוזה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת במזוזה שנוהגת בנשים כאנשים יכול אף בתפילין כן. ת"ל למען תהיה תורת ה' בפיך לא אמרתי אלא במי שחייב בת"ת. לזכרון בין עיניך מכאן אמרו המניח תפילין כקורא בתורה והקורא בתורה פטור מן התפילין. ורבי' שמואל בן חפני ז"ל (אמר) [כתב] בתשובה וליתא להך ברייתא דהא רבנן קשישי דתורתן אומנתן ומניחין תפילין ומברכין עלייהו ואי לאו דחובה הוא לא הוו מברכין עלייהו. אלא כיון דלא הובאה בגמרא לאו דסמכא הוא וכתב בעל העיטור ומסתבר לן דהקורא בתורה קאמר ולא בתלמוד ואינהו בגמ' עסקי:

[סוכה דף כה ב] אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר. מדקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך את הוא דמיחייב וכ"ע פטורים ודוקא ביום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר אבל שאר יומי חייב. וכיון שהניח שוב אינו חולץ אפילו באו פנים חדשות. כ' גאון ט"ב כאבילות עתיקתא הוא ומתחייב בתפילין וכן מנהג בשתי ישיבות :

סימן ל

ל גרסי' בפ"ב דסוכה (שם) ת"ר החתן והשושבינים וכל בני החופה פטורין מן +התפלה ומן+ התפילין וחייבין בק"ש רבי שילא אומר השושבינין וכל בני החופה חייבין והחתן פטור. תניא רבי חנינא בן עקביא אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן פטורין מן הק"ש ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה לקיים דברי רבי יוסי הגלילי שהיה אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה. ירושלמי

דשילהי מגילה תפילין ומזוזה מי קודם. שמואל אמר מזוזה קודמת. רב הונא אמר תפילין קודמין. מ"ט דרב הונא שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדבריות. ומסתברא דהילכתא כרב הונא דמצוה דגופה עדיף. וגם מדפריש תלמודא טעמיה אלמא חשיב ליה עיקר:

כתב בשמושא רבא לא אכשר לאחותי תפילין אלא למאן דקרי בתורה בנביאים ובכתובים בתורה בספר בראשית. בנביאים בספר שמואל בכתובים בספר תהלים וכו' כמו שאכתוב לפנים בע"ה :

סימן לא

לא בפרק התכלת (דף מב ב) התכלת אין לה בדיקה ואין ניקחת אלא מן המומחה ספרים ומזוזה יש להם בדיקה ונקחין מיד כל אדם תפילין יש להם בדיקה ואינן נקחין אלא מן המומחה. פרש"י יש להם בדיקה אדם יכול לבודקן בחסירות ויתירות אעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה היודע שצריכין עיבוד לשמה ספרים ומזוזה נקחין מיד כל אדם דלא בעו עיבוד לשמה. וקשה דפרק הניזקין (דף נד ב) אמר דס"ת בעי עיבוד לשמה. ואפשר דמפרש הך דהכא בשאר ספרים ודוחק הוא. הילכך נראה לפרש דלעיבוד שלא לשמה לא חיישינן דהכל בקיאים בזה והא דאין תפילין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסירות ויתירות דחיישינן שמא יתעצל בבדיקתן דטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתופרן. והא דתניא בפרק בתרא דעירובין (דף צז א) הלוקח תפילין מן השוק בודקן אחת אחת. התם כשלוקחין בדיעבד שלא מן המומחה. והכי תניא בתוספתא דמסכת ע"ז (פ"ג) אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה מי שלקח ממי שאינו מומחה ומצא בידי שנים ושלשה צמדים בודק ממנו תפלה אחת של ראש או של יד בצמד הראשון וכן בשני וכן בג' וכן ברביעי. והא דתנן (עירובין דף צה א) המוצא תפילין מכניסן זוג זוג

אע"פ שלא בדקן. משום כבוד תפילין התירו אי נמי מוצא שאני שנפלו מאדם שהיה מניחן ומסתמא בדקן. וכן אמר (רב) [שמואל] בפרק אלו מציאות (דף כט ב) שם את דמיהן ומניחן ואין צריך לבדוקן:

שנינו במכילתא נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהיה גאולתו מה ימים האמור להלן אינו פחות מי"ב חדש. אף ימימה האמור כאן אין פחות מי"ב חדש מגיד שצריך לבדוק תפילין אחד לי"ב חדש דברי ב"ש. בית הלל אומרים אין צריך בדיקה. שמאי הזקן אומר אלו תפילין של (אבי) אבי אימא כלומר שלא נבדקו מעולם ובירושלמי דפרק בתרא דעירובין תניא תפילין צריך לבדוקן פעם אחת לי"ב חדש דברי רבי רבי שמעון בן גמליאל אומר אין צריכין בדיקה:

הלל הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא ובשמושא רבא יש שצריך לבדוקן פעמים בשבוע. וקצת יש סעד לדבריהם ממזוזה דאמרי' ביומא (דף יא א) שנבדקת פעמים בשבוע אלא שאין דומה דבדיקה דאיירינן בה היינו שמא נתקלקל או בלה הקלף וטפי יש לחוש במזוזה מזה מפני לחלוחית מקומה והזרם והמטר:

נשלמו הלכות תפילין הנמצאים במשנה ובגמ' ואכתוב הלכות תפילין הנמצאים ע"ש גאון ז"ל ונקרא שמושא רבא

סימן לב

אמר רבא האי מאן דבעי למיעבד תפילי מייתי אעא טבא תרין אצבעי על תרין אצבעי כעין תרי אצבעי ואי הוו טפי שפיר דמי ואי הוי בציר לא פסול. ונאפיר ביה תלתא נפירין בשוה ומפתי להון כי היכא דניעול בהון קילפא והויין ד' ראשין מעילאי עד מצעי וממצעי לתתאי הוי חד

וסימניך ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים. ועביד בכל נפירא חדא נקובתא מפיתחא לפיתחא וה"ל ארבע נפירין דתנן תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני ומייתי קילפא קשה דמן בהמה טהורה אבל דטמאה אסור. דתניא עורות של תפילין בין לכתובה בין לחפיפה בין עורות נבילות בין עורות טריפות בין בגויל בין בקלף ובלבד שיהו עבודין כהלכתן. במה דברים אמורים בעורות הנאכלים בחיין. ומחפא להווא אעא בקילפא וחייט ליה עד דמייבש טובא. ומפיק ליה לאעא ואייתר קילפא בנוי. ויכתוב הני ד' פרשיות דאמור רבנן בקלפא ומהדר ליה סופא (סופא) לאפה ומשוי פרשתא דקדש לימיניה בביתא קמא ופרשתא דסמיך ליה והיה כי יביאך בביתא תנינא ופרשתא דשמע בביתא תליתאי ופרשתא והיה אם שמוע בביתא רביעתא. אמר אביי אי כתביה בגויל שפיר דמי ואי לא לכתבינהו בקלפא לאפי בישרא ובגויל לאפי שערא. [מנחות דף לד א] ואמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיף לה מארבע רוחותיה פסולה ההוא לאפרושי בעלמא דתנן וחכ"א צריך שיהא בין אות לאות כמלא חוט השערה והלכה כוותיה דאביי. ואי הוי איפכא פסולה. וכן במזוזה וכן בס"ת ובעי למכרך קימעו בשערי דתורא כי היכי דלא ליטנפו ומיפתחי. ואידך נמי דלידכור לעגלא דלא ליחטי כדכתיב המעט לנו עון פעור. וליכרוך עליה קילפא או שולפא ובעי למתפר להו בגידי דאמר רב פפא ובתפרן ובאלכסון [שם לה א] וא"ד בגידי שור איבעי להו תפר להו בגידי בהמה דקה מו. פלוגתא היא ולא איפשיטא לן. וענין דלא איפשיטא לן עבדין לחומרא. וא"ד משמיה דרב יוסף מותר. ותריסר תפירי ליהו בהון לבר מדנפק ועייל. ואמר רבא אי הו עשרה לא הוי פסולה מ"ט דמדשקלה מלכא ושמשא אשתיו עשרה. א"ר פפא משמיה דאביי אי הו ארביסר שפיר דמי דכד מוספת מנשה ואפרים הוי להו ארביסר. ובעי דליצור בקילפא דביתא צורת דשי"ן דימינא תלתא רישין ודשמאל ד' רישין. אמר אביי אי הו איפכא פסול. ומאן דכתב תפילין או מזוזה או ס"ת בעי למיבדק להו בחסירות ויתירות. ולא יכתב להו אלא מאן דהוי במצות דכתיב וכתבתם וקשרתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה [וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה] אמר

רבא כל אלפא ביתא דאתוותא דתני דהוי בתפילין עשרים וחמש ואלו הן ח"ץ ו"ס ש"י ל"מ ע"ת בפרשת קדש בפ"ר הז"ס א"ך ד"ק חכ"ה ט"ט בפרשת והיה כי יביאך. ודמזוזה שעטנ"ז ג"ץ שבעה בפרשת [שמע] והיה אם שמוע. וזהו פירושן. ח"ץ דחמץ ד' ד' תגי ו"ס דהיבוסים ג' ג' תגי למ"ע דלמען ד' ד' תגי ת' דתורת ג' תגי [יבאך חסר יו"ד] ב' דיבאך פ"ר דפטר ג' ג' תגי [הז"ס דהזכרים ג' ג' תגי] א"ך דישאלך ד' ד' תגי ד' דיד ק' דהקשה ג' ג' תגי ח' דלשלחנו ד' תגי כ"ה דיזכה ג' ג' תגי ט"ט דלטוטפת ה' ה' תגי שעטנ"ז ג"ץ ש"ע דשמע ט"ט דלטוטפת ד' ד' תגי נ' דלנפשך ז"ז דמזוזות ג' דדגנך י' דהארץ ג' ג' תגי:

אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהנך אתוותא פסולי והני פרשיות דאמרינן לכתוב להו בהדי הדדי ולשוניהו בדרישא ואי אינש דוקנא הוא כתב להו שלא מן הכתב וכן במזוזה. הכא לא בעי שרטוט והתם בעי שרטוט. ובעי דליפשו רצועה עד דמטא לכריסא מן ימינא ולחדיא מן שמאלא. וליצור ליה דמות דלי"ת. מעייף דתרתני רישין דרצועה בהדי הדדי ומעייל חד בגו חד ורישא דהאי בעופתא דהאי [ורישא דהאי בעופתא דהאי] ולהוי כמין דלי"ת. דא"ר יעקב א"ר יוחנן קשר של תפילין הלכה למשה מסיני ולהוי הנך רצועות אוכמיתא דתנן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ודרעא הוי כולה חד נפירא באצבע דקאי בארבע אפירו ולכתוב לפרשיתא לכולהו לחד ומשוי להו בגוה וליצר ברצועה דמות יו"ד ובעי דלמטו רצועתא כדקשיר בדרעא עד אצבעתא גווייתא דתנן שיעור רצועות תפילין של יד עד שיגיע לאצבע צרדה. ואם החליף פרשיות של תפילין זה בזה בהיפך פסולין. ואם נפסקו ג' חוטין בתפרן פסולין. וצריך למיבדק להו כל ז' שנים תרי זימני:

וכדעייל לבית הכסא מעייל בהו באוכנא ועייל וכדמתנח להו מתנח בדרעא ומברך אקב"ו להניח תפילין והדר מתנח לדרישא ומברך אקב"ו על מצות תפילין. וכדחליץ להו חליץ לדרישא והדר דדרעא. סח בין ברכה לברכה מברך שתים. אמר רבא אסור לתלמיד למיחלץ תפילין

קמיה רביה דכתיב וירם יד במלך [סנהדרין דף קא ב] וא"ר יוחנן שחלץ תפילין לפניו. מאי תקנתיה. לכרוך רביה ברישא והדר כרכיה תלמיד. והכי עבדי תלמידי דר"ג:

אמר רבא לא כשר לאחותי תפילין אלא למאן דקרי תורה נביאים וכתובים. תורה במאי בספר בראשית פסוק אחד בנביאים בשמואל פסוק אחד בכתובים בספר תהלים פסוק אחד בתלמוד תמאני מתיבא מנ"ל דתנן שמואל הקטן אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן י"ג למצות. אמר אביי והוא דידע לתרגומי בכולה דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם אותם אם אין למידה אין שמירה ואם אין שמירה אין למידה:

אמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב. אמר אביי מערב אני בו שאין גהנם שולטת בו ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלין לו וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו [ברכות דף יד ב]. אמר ר' יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזה תיקון חכמים וזה תיקון היוצר. ומודים חכמים לר' יוחנן ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקוראין ק"ש ומתפללין באימה ע"כ:

ואנו תמיהנו טובא על שמושא רבא דכתבי הכא מיהו כתבינן ליה הכא כדאשכחנא יתיה בנוסחאות עתיקי אע"פ שיש בו קצת הוראות נכונות ומינייהו טעות ומינייהו אין הלשון שלו מכוון כלל שיש בו טעיות הרבה לע"ד בלשון ולא ידעי אי אסדרא יתיה רבוותא קמאי או אפשר דאסדר יתיה חד מן תלמידי דרבוותא קמאי (נ"ל) על שמם ולא דקדקו בלשונם וטעו במקצת הוראותיו או אולי הני לישנא דלא דייקי ביה טעות סופר הן כגון מקומות שיש בהן הרבה דתנן על מה שאמר בגמרא. כגון הא ונהוג הנך רצועי אוכמייתא דתנן רצועות שחורות הלמ"מ ומימרא היא בפרק הקומץ [דף לה א] אמר רבי יצחק רצועות וכו'. וכן

נמי בתחילתו אמר רבא האי מאן דבעי למיעבד תפילין מייתי אעא טבא וכו' והאי מימרא לא אשכחא בשם רבא בכולי גמרא ולא אפשר למהוי בשם חכם מחכמי התלמוד דלא הוי קבוע בגמרא או באגדתא ואפשר דבעי למהוי האי [דכתב] אמר רבא כגון רבא דיליה כלומר על שם הרב שלמדו האי שמושא ולא על שם רבא שהוזכר בתלמוד. וכן מצינו טעות בהאי שמושא שאין לסמוך עליו כלל. ומה שכתב ומשווא פרשה דקדש דימיניה בביתא קמא ופרשה דסמיך ליה והיה כי יביאך בביתא תנייתא ופרשה דשמע בביתא תליתאה ופרשה דוהיה אם שמוע בביתא רביעתא. (נ"א אמאי כתבי אגויל ואמר אביי נמחק וכן לקמן) אמר אביי ואי כתבינהו אגויל שפיר דמו. והאי מילתא טעותא רבה הוא. דהא סידרא דכתיבתא הוא אבל סדר הכנסתן בנרתיקן שמע בבית ראשון לצד ימין המניחן בראשו והיה אם שמוע בביתא שני סמוך לו והיה כי יביאך בבית שלישי קדש בבית רביעי ואפשר דהוי טעות סופר. וכן נמי מאי דכתיב אמר אביי אי כתב בגויל שפיר דמי [וכו'] האי מימרא ליתא כלל. וכן מה שכתב בשם רבא לא כשר לאנוחי תפילין אלא למאן דקרי תורה נביאים וכתובים וכו' והאי מימרא ליתא בכולי תלמודא ולא אשכחן ליה כלל. ואיכא נמי מאן דבעי מימרא שגם הוראה זו עיקר דהא קיימא לן [סוכה מב א] דכל בר ישראל שיודע לשמור תפילין חייב בחנוכה. ומה שכתוב בתלמודא תמאני מתיבא מנ"ל דתנן שמואל הקטן וכו'. ה"פ דכיון שהוא בן עשר מתחנך למשנה ודאי כשהוא בן י"ג כבר קרא בתלמוד ח' מתיבות כמו אנו מתנינן תליסר מתיבתא בעוקצין (ברכות דף כ א:)

ועתה אסדר בקיצור תיקון תפילין וכתביבתן והנחתן בבתיים וברכתן :

סימן לג

העושה תפילין יתקן דפוס של עץ או של מתכת שיהא מרובע ברבוע גמור ובאלכסון. ולא נתפרש בתלמוד שיעור לאורך ולרוחב ריבוע ד' הבתים (אד) [אף] שכתוב בשמושא רבא שיהא ריבועו אצבעיים על אצבעיים ולא

נהגו העולם כן ור"י דקדק מהא דאמרינן דמקום הנחת תפילין (היינו) ממקום שמתחיל השיער עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס דהיינו גובה ש"ר = של ראש = כדפרישית לעיל (סימן יט) ואמר בפרק המוצא תפילין (דף צה ב) ופרק כל הצלמים (דף מד א) מקום יש בראש להניח שם שני תפילין ואמר (בעירובין) [בערכין]. (פ"ק דף ג א) ופ"ב דזבחים (דף יט א) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין ואמר בפרק במה אשה (דף סג ב) דציץ רחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ואמר בפרק המוצא תפילין (דף צה א) מכניסן זוג זוג משום דמקום יש בראש להניח שם ב' תפילין ולא התירו להציל אלא דרך מלבוש ובמקום תפילין. ומכל הלין יש לדקדק דשיעור רחב תפילין הוי לכל הפחות יותר רחב מאצבע שאם לא היו רחבים אלא אצבע א"כ יש מקום בראש להניח ג' תפילין כי הציץ היה רחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ועוד נשאר מקום לתפילין וא"כ למה שנינו שמכניסן זוג זוג ולא שלש שלש. אלא ודאי שיעור רחבו יותר מאצבע הילכך אין מקום לשלשה תפילין. וטעמא דשמושא רבא כיון דאמר מקום יש בראש להניח ב' תפילין וציץ היה רחב ב' אצבעות ומונח במקום תפילין ושערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין מסתמא אותו מקום של תפילין היה אצבעיים כרחב הציץ. והאי דנא מה שאין עושין הבתים רחבים [שתי אצבעות] היינו לפי שהתיתורא והמעברתא רחבים ואם היו הבתים רחבים ב' אצבעות מלבד התיתורא והמעברתא לא היה מקום בראש להניח שם שני תפילין הלכך נהגו לעשות רוחב ואורך הבתים בלא שיעור וגם גובהן. וחוקק בדפוס שלש חריצין עומקן כפי רוחב הפרשיות כדי שיגיע חריץ למקום התפר:

ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה או נבילה או טריפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשה. ובעודו לח יעשה כמין שי"ן בולט מקמטי העור אחת מימין ואחת משמאל ומימין הקורא יעשה לה ארבע ראשין ומשמאל הקורא שלש ראשין כשאר כל שי"ן. ואחר שיתייבש ויתקשה אותו עור

יפה יוציא את הדפוס וישארו כמין ארבע בתים. והשיני"ן ימשוך למטה עד שיגיע חריץ השיני"ן ותחתיהן עד מקום התפר. והעור של דפוס יניח ארוך מצד האחד ויכפלו על פי הבתים ויתפרנו על (ס"א עם) העור שנשאר משלשה צדי הבתים עובר מכל צד. והוא הנקרא תיתורא רחב כמין דף של גשר. ובאותו עור הדפוס שהניח ארוך מצד האחד יעשה גם המעברתא. ויחתוך המעברתא משני צדדין שלא תהא רחבה כמו התיתורא כדי שיהא ניכר הריבוע של התיתורא. ובאותה המעברתא עוברות הרצועות ועל שם כן נקרא מעברתא על כי הרצועות עוברות בתוכה מצד זה לצד זה. ויש שלוקחין עור אחד עב וחזק וכופלין אותה לשנים וחותכין בכפל העליון נקב מרובע כדי ריבוע הבתים ומכניסין בו הבתים והנשאר בעור הדק [של הבתים] מד' רוחות (של הבתים) פושטין אותה הנה והנה בין ב' הכפלין של העור העב ותופרין אותו עמהם והוא הנקרא תיתורא ומאותו עור העב עושין גם המעברתא וטוב והגון לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים בו מושב התפילין ותפרן ורבוץ. ויקח קלף של עור בהמה טהורה או חיה טהורה ואף מנבילה וטריפה שיהא מעובד לשמה ושלא יהא בו נקב שאין הדיו עובר עליו ויכתבו על הקלף במקום בשר. ובתחילת הכתיבה יאמר אני כותב תפילין הללו לשם קדושת תפילין ומלבד זה יכתוב כל האזכרות לשם קדושת השם. ויכתוב ארבע פרשיות שבתורה שנזכר בהן מצות תפילין. פרשת קדש לי כל בכור עד למועדה מימים ימימה וכתב בה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך. ופרשת והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ופרשת שמע עד ובשעריך ופרשת והיה אם שמוע עד על הארץ ובאלו ג' הפרשיות כתוב בהן ולטוטפת. וצריך שיכתבם בימינו ואף אם הוא שולט בב' ידיו. ואם הוא איטר שמאל דידיה ימין הוא לו. וצריך שידקדק בחסירות ויתירות שאם יחסיר או יתיר אות אחת הרי הן פסולין נמצא המניחן מברך בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בלא מצות תפילין נמצא עונש הסופר מרובה. לכך צריך שיהא מאד ירא שמים וירא וחרד לדבר השם המתעסק בכתיבת תפילין ובתיקונן וכל פרשה ופרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב היטב בכוונת דקדוק פעמי' או שלש ויחזור

ויקראנ' קודם שיתננה בתוך ביתה. ואם ייתר אות אחת יש תקנה שיגרור אותה. אבל אם חסר אין תקנה כי אין תולין בתפילין נמצא כתיבתן שלא כסדרן ואמר במכילתא כתב שלא כסדרן יגנזו. וגם צריך לדקדק בתיקון גוף האותיות כאשר ביארתי למעלה (הל' ס"ת סי' י"ב) וגם שתהא כל אות מוקפת גויל מכל עבר ואם אות נוגעת בחבירתה יגרור ביניהם ויפרידם זו מזו ותפילין אין צריכין לשרטט בכל שיטה ושיטה ומי שאין יודע לכוון השיטה בשוה בלא שרטוט טוב הוא שישרטט משום זה אלי ואנוהו עד שיהא הכתב מיושר. וצריך שיקרא כל תיבה ותיבה בפה קודם שיכתבנה. ובמחמת שהסופרים רגילים באלו הפרשיות ושגורות בפיהם יכולין לכותבן על פיהם שלא מן הכתב מה שאין כן בספר תורה וצריך שיניח חלק למעלה כדי גגה של למ"ד ולמטה כשיעור אורך הכ"ף [והנו"ן פשוטות]. אבל בתחלתן וסופן אין צריך ריוח ויעשה השיטות שוות שלא תהא אחת ארוכה ואחת קצרה ועושה כל הפרשיות פתוחות מלבד האחרונה ונהגו [לכתוב] מנין השיטין ע"פ הקבלה בשל יד ז' שיטין בכל פרשה ופרשה ובשל ראש ד' שיטין בכל פרשה ופרשה. ואם שינה לא פסל מדאמר פרק הקומץ רבה (דף לד ב) מי שיש לו ב' תפילין של ראש ואין לו תפילין של יד דטולה עור על אחת מהן ועושה אותה של יד ואלו הן ראשי שיטין שנהגו לעשות בשל יד. וידבר את היום אתם יוצאים לתת חג ההוא תורת. שניה והיה רחם בשה לאמר כי הקשה בהמה לאות. שלישית שמע את והיה לבבך ובלכתך ידך מזזות. רביעית והיה ובכל נפשכם ואכלת ה' בכס אשר ה' בין עיניכם ביתך ובשעריך. ואלו ראשי הראשונה של ראש וידבר מזה הזאת זה. שניה והיה וכל פטר חמור ממצרים ומבית עבדים כל פטר רחם הזכרים. שלישית שמע נפשך לבניך על. רביעית והיה עשב לא תתן על בניכם. כתוב בשמושא רבא ורב אלפס הביאו בהלכותיו אמר רבא כל אלפא ביתא דאתוותא דתגי דהוּו בתפילין כ"ה. ואלו הן ח"ץ ו"ס ש"י ל"מ ע"ת בפרשת קדש. בפ"ר הז"ס א"ך דק"ח כ"ה ט"ט בפרשת והיה כי יבאך. ודמזוזה שבעה שעטנ"ז ג"ץ בפרשת שמע והיה אם שמוע. וזהו פירושן. ח"ץ דחמץ ד' ד' תגי ו"ס דהיבוס יג' ג' תגי. למ"ע דלמען ד' ד'

תגי ת' דתורת ג' תגי. ב' דיביאך פ"ר דפטר ג' ג' תגי. הז"ס דהזכרים ג' ג' תגי. א"ך דישאלך ד' ד' תגי. ד' דיד ק' דהקשה ח' דלשלחנו ד' תגי. כ"ה דידכה ג' ג' תגי. ט"ט דלטוטפת ה' ה' תגי. שעטנ"ז ג"ץ ש"ע דשמע ט"ט דלטטפת ד' ד' תגי ג' דנפשך ז' ז' דמזוזות ג' דדגנך ח' דהארץ ג' ג' תגי. אמר רבא כל תפילי דלא בדיקי בהני אתוותא פסילי. והני זיוני דמפרשי הכא היינו תגים גדולים אבל תגים קטנים מה לו להזכיר שעטנ"ז ג"ץ הלא בכל מקום שיש אלו האותיות צריכין תגים קטנים. כדאיתא בפרק הקומץ רבה (דף כט ב) ובגמ' דידן לא הוזכרו כלל אלו התגין ולא מסתבר כלל למיפסל תפילין בשביל חסרון אלו התגין והרבה דברים כתב בשמושא רבא שאין לסמוך עליהם. והרמב"ם לא כתבם בספרו אך כתב אחרים [וז"ל] וצריך ליזהר בתגין של האותיות והן כמו זייני"ן זקופים על האותיות שיש להן תג כמו שהן כתובין בספר תורה. ואלו [הן] האותיות המתויגות שבארבע פרשיות הללו. פרשה ראשונה יש בה אות אחת בלבד שהיא מ' סתומה של מימים ועליה ג' זיונין. פרשה ב' יש בה ה' אותיות וכל אחת מהן ה' ועל כל אחד מחמשתן ד' זיונין. והן ה' של ונתנה וה' ראשונה וה' אחרונה של כי הקשה וה' של ויהרג וה' של ידכה. פרשה ג' יש בה (ח' אותיות) [צ"ל ה' אותיות] ואלו הן ק' של ובקומך יש עליה ג' זיונין וטט"ף של ולטטפת על כל אחד משלשתן ד' זיונין. פרשה ד' יש בהן ה' אותיות ואלו הן פ' של ואספת יש עליה ג' זיונין ות' של ואספת יש עליה (ג' זיונין א') + זיון אחד + וטט"ף של ולטוטפת על כל אחד משלשתן ד' זיונין. כל אותיות המתויגות שש עשרה. ואם לא עשה התגין או הוסיף וגרע בהן לא פסל [עכ"ל]. הלכך טוב שיעשו כולן כי אין פסול ושנוי לא בתוספת ולא בגרעון. ואלו הן חסירות ויתירות שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב מהלכות תפילין) ראשונה קדש לי כל בכור מלא זכור מלא בחזק חסר הוציא מלא וי"ו יביאך מלא האמרי חסר והיבוסי מלא לאבתיך חסר וי"ו העבדה חסר וי"ו מצת חסר וי"ו השביעי מלא מצות מלא שאר חסר גבלך חסר בעבור מלא לאות מלא ולזכרון מלא עיניך מלא תורת מלא הוצאך חסר יו"ד החקה חסר למועדה מלא. פרשה ב' והיה כי יבאך חסר יו"ד ולאבותיך חסר

וי"ו חמר חסר בכור מלא בחזק חסר הוציאנו מלא וי"ו יו"ד ויהרג חסר בכור מלא מבכר חסר ועד בכור מלא זבח חסר וכל בכור מלא לאות מלא ידכה כתוב בה' ולטוטפת חסר וי"ו אחרונה עיניך מלא הוציאנו מלא וי"ו יו"ד:

פרשה ג' מאדך חסר לבניך מלא בביתך חסר יו"ד שניה ובקומך מלא לאות מלא ידך חסר לטוטפת חסר [שני ווי"ן] עיניך מלא מזוזות חסר וי"ו ראשונה ביתך חסר יו"ד שניה ובשעריך מלא. פרשה ד' והיה אם שמע חסר מצותי בוא"ו אחת יורה מלא ומלקוש מלא ותירשך חסר וי"ו והשתחוייתם מלא יכולה מלא הטבה חסר נתן חסר אתם חסר לאות מלא לטוטפת חסר וי"ו אחרונה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יוד שניה ובקומך מלא מזוזות מלא ביתך חסר יו"ד שניה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר וי"ו ובלטטפת השלישית נחלק עליו ר"ת ואומר שגם הוא חסר ב' ווי"ן. ואחר שיכתוב הפרשיות כתקנן ויזיינם יקראם היטב היטב בכוונת דקדוק ויגלול כל פרשה ופרשה מסופה לתחלתה כדאמרינן (הל' מזוזה סי' ד) גבי מזוזה כורכה מאחד כלפי שמע ויכרוך על כל פרשה ופרשה שער של בהמה טהורה ויש שכורכין על כל פרשה ופרשה קלף קטן קודם שישימנה לבית. וכן כתוב בשמושא רבא ולכרוך עליה קלפא או שילפא. וכן הרמב"ם ז"ל כתב שיכרוך הפרשיות במטלית והביא אותם בכלל ח' דברים המעכבין בתפילין. ותימה הוא לומר דכריכת מטלית מעכב. ובצרפת ובאשכנז לא נהגו לכרוך עליה לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שיער סביבותיו:

ובירוש' פ"ק דמגילה [הלי"א] אמר דהל"מ כותבין בעורות ובדיו ומסרגלים בקנה וכורכין בשיער וטולים במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין. וכתב הר"ר ברוך בעל התרומה דאין ראיה משם לטלות מטלית או לכרוך קלף על הפרשיות דלא איירי בהכי אלא מיירי כשיש קרע בקלף וקאמר שישימו מטלית או קלף על הקרע וידבקנו בדבק וכן מוכח במסכת סופרים (פ"ב) דשנו ע"ג קרע (ס"א גבי קרע) של ס"ת. ואחר

שיכרוך השיער סביב הפרשה וכניסנה לבית פרשה קדש מימין הקורא שהוא שמאל המניח בבית ראשון ושתהיה זקופה הפרשה כגון שמעמידים ס"ת בהיכל. ובבית ב' הסמוך לו פרשת והיה כי יביאך ובבית שלישי פרשת שמע ובבית רביעי שהוא בית החיצון פרשה והיה אם שמוע. זהו סדר הנחתם [ככתיבתם] (ס"א בבתים) לרש"י אבל לר"ת והיה אם שמוע בבית ג' ושמע בד'. ומיהו גם לדברי ר"ת צריך לכתבן כסדר שהן כתובין בתורה כדתניא במכילת' בד' מקומות מזכיר פרשת תפילין וכו' ואלו הן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן יגנזו. הלכך בתפילין של יד שהן כתובים בקלף אחד יניח חלק לפרשה ג' שהיא והיה אם שמוע ויכתוב פרשה ד' שהיא שמע ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע על החלק שהניח ואחר שהכניסן בבתים יכפול את עור דפוס הבתים שהניח ארוך לצד העודף על פי הבתים ויעשנו מרובע והוא הנקרא תיתורא. ומאותו העור עצמו יעשה גם המעברתא. ויחתוך המעברתא מב' צדדין כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא. והנשאר באמצע היא הנקרא מעברתא שמכניסין בו הרצועות. ויש שמביאין עור אחר חזק ועושין ממנו התיתורא כאשר ביארתי למעלה ואחרי שיעשה התיתורא מרובע בריבוע אלכסון יתפור אותם בגידי בהמה טהורה בתפירה מרובעת. ויתפור ג' תפירות בכל צד שיהא בין הכל י"ב תפירות. וחוט התפירה יהא סובב משתי רוחות ויעביר חוט התפירה בין כל בית לבית. ואם נפסקה התפירה בג' מקומות צריך לתפרה פעם אחרת. ואח"כ יכניס הרצועה בתוך המעברתא ויעשה קשר של תפילין. וימדוד הרצועות סביב ראשו ויכוין שיהא קשר של תפילין בגובה הראש ולא למטה בצואר ויעשה הקשר כמין דל"ת. ורוחב הרצועה לא יהא פחות מאורך שעורה וארכה של צד ימין עד הטבור ושל צד שמאל עד החזה. וי"מ של צד ימין עד המילה ושל צד שמאל עד הטבור ואם פיחת לא פסל. ובתפילין של יד יעשה דפוס של עץ אחד ארכו כפי רחב הפרשיות ויקח עור דק מבהמה או מחיה טהורה ואף מנבילה וטריפה שיהא מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש ואחר כך יוציאו הדפוס וישאר הבית עשוי. ויכתוב

ארבע פרשיות בקלף אחד קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע לרש"י. ולר"ת ז"ל קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע. ולפר"ת צריך שיניח פרשה והיה אם שמוע חלק עד שיכתוב פרשה שמע שהיא הרביעית ואח"כ יכתוב פרשה והיה אם שמוע שהיא הג' דבעינן כתיבה כסדר שהן כתובות בתורה. ונהגו לכותבן ז' שיטין בכל פרשה ויכרוך ד' פרשיות מסופן לתחלתן וכורך עליהם שער בהמה טהורה ויש שנוהגים לכרוך עליהם קלף. ולדברי הרמב"ם ז"ל מטלית ונותנן לבית ונהגו להעביר עור על הבית לרוחב הזרוע ואומרים דהיינו מעברתא דתפילין. ולא נהירא לי דמעברתא דתפילין שייך בשל ראש ושל יד כמו התיתורא דתפילין. והסופרים נהגו כן לפי שהתפילין של יד גבוהין וקצרין ומשימין אותן תחת בגדיהם ומתנדנדין (תחת הבגדים) ונפסדין ומתקלקלים העבירו רצועה זו עליהם לחזקם ואין נפסלין בכך משום בית החיצון שאין רואה את האויר כדפרישית לעיל. ועושה התיתורא והמעברתא מעור הבית או מעור אח' כדרך שעושה לתפילין של ראש מרובעת בתפרן ובמנין התפירה ומכניס הרצועה במעברתא ויעשה קשר שתהא הרצועה עוברת בו להדקה בזרועו ובסוף הרצועה אצל הקשר יעשה קשר קטן כצורת יו"ד. ואורך הרצועה שתגיע עד אצבע צרדה. ויכרוך סביב אצבעו ג' פעמים. וכשהוא מניח תפילין מניח של יד תחלה ומברך להניח ומניח של ראש בלא ברכה ואם סח בינתים אפילו לענות אמן יהא שמיה רבה או קדושה או עונה אמן אחר ברכה ששמע צריך לחזור ולברך על של ראש על מצות תפילין זהו לפירש"י. אבל לפר"ת ז"ל מברך לעולם ב' ברכות על של יד להניח ועל של ראש על מצות ואם סח ביניהם מברך על של ראש שתים להניח ועל מצות. ולמעלה כתבנו שדברי רבינו תם עיקר ולכתחלה יש לעשות כן וכשהוא חולצן חולץ של ראש תחלה ומניחו בתיק ומניח של יד עליהן בתיק. אבל לא יניח של יד תחלה בתיק ויתן עליהם של ראש לפי שכשיבא להניח היה צריך להעביר על של ראש שהן למעלה ופוגע בהן תחלה כדי ליקח של יד שהוא צריך להניחו בזרוע תחלה ונמצא מעביר על המצות. ובכל פעם שמניח תפילין ביום צריך לברך על כל פעם ופעם:

סליק הלכות תפילין